

KÜÇÜK ASYA ŞEHİR SIKKELERİ ÜZERİNDE BÜYÜK İSKENDER TASVİRLERİ *

Doç. Dr. SABAHAT ATLAN (İstanbul)

Grek san'at ve edebiyatının mevzularını din ve mitolojiden aldıkları, malûm bir vakiadır. Klâsik ilkçağ mitolojisinde eski kahramanların hayatları ve yaptıkları işler hakkında anlatılanlar bu çağda yaşamış olan insanlar tarafından o kadar iyi biliniyordu ki, değişik mevzularda çalışan san'atkârların eserlerinde gayet kısa bir şekilde aksettirmeye çalıştıkları tasvirler, hattâ bunların yalnız imâ edilmiş şekilleri bile, herkes tarafından hemen kavranıyor ve anlaşılıyordu. Bunun gibi, bir san'atkâr tarihî vakıaları da tasvir etmekle vazifelenildiği zaman, onun bir çok hallerde bunları da mitolojik bir şekle soktuğu görülmüştür. Büyük ve tarihî bir olayın, bunu tasvir eden san'at tarafından bir Mythos haline sokulma şekli ve tarzı hakkında bize en güzel misali, Büyük İskender'in tarih ve şahsiyeti vermektedir.

İskender'in Hindistan'a yapmış olduğu ve âdeta efsaneye benzeyen büyük seferi, her devirde insan hayalini pek fazla tahrik etmiş ve neticede bu sefer bütün tarihî realitesini kaybederek şair ve san'atkârlar tarafından âdeta mitolojik bir hâdise vaziyetine sokulmuştur. Bu faaliyet daha sefer esnasında; bu sefere katılmış olanların gittikleri yabancı memleketlerde mitolojik bir mazinin izlerini bulduklarına inanmaları neticesinde başlamıştır.¹ Bunların izlerini bulduklarını sandıkları bu mitolojik olay ise, efsanevî bir devirde aynı şekilde Hindistan'a bir sefer yapmış ve bu memleketi zaptetmiş olan Dionysos'un Hind seferiydi.²

Büyük İskender ordularının Hindistan'dan dönerken Karamania'da tertip ettikleri ziyafet ve şenlikler ve bu münasebetle içilen şarapların o ve onu takip eden devrin insanlarında İskender seferinin

* Harita, Ön Asya Kültürleri Kürsüsü asistanlarından Refik Duru tarafından yapılmıştır. Kendisine teşekkür ederiz.

¹ Arr. Anab. VII 10, 6. H. Berve, Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage. Münih 1926. Bd. I s. 94.

² F. A. Voigt, Dionysos. Roscher's ML s. 1087. Kern, Dionysos. REV₁ sü. 1039.

bizzat Dionysos'un Hindistan seferinden başka bir şey olmadığı inancını meydana getirmiş³ ve böylece geç Hellenistik devir edebiyatında "Alexanderroman" dediğimiz bir Mythos meydana gelmiştir.⁴ Güzel san'atların her bölümünde Büyük İskender'in tarihinden alınarak meydana getirilmiş öyle tasvirler buluruz ki,⁵ bunlar tıpkı klâsik devrin mitolojik tasvirleri gibi, ekseriya çok kısaltılmış ve âdeta imâ edilir bir tarzda meydana getirilmişlerdir. İşte şimdi burada evvelâ bu mahiyetteki tasvirlerin Küçük Asya şehir sikkeleri üzerinde yer almış olan örneklerini verecek, sonra da muhtelif şehirlerin değişik tarihlerde bastırdıkları sikkeleri üzerinde bulduğumuz İskender portrelerini tetkik konusu edeceğiz.⁶ Bütün bu resimlere şüpheşiz en evvel, Büyük İskender'le doğrudan doğruya (veya bilvasıta) temasa gelmiş şehirlerin sikkelerinde raslamamız gerekecektir.

³ Plut. Alex. 67; Curt. Ruf. IX 10, 24 v. d.; Arr. VI 28, 1; krşl. Kaerst, RE I 1 No: 10 (Alexandros) s. 1432; Berve, ayn. yer I 94.

⁴ Berve, ayn. esr. I s. 70 ve Not 1.

⁵ İskender'in heykel, büst ve baş olarak bütün tasvirlerini toplu bir halde işlemiş olan müelliflerin eserlerinden benim İstanbulda görebildiklerim:

Theodor Schreiber, Studien über das Bildnis Alexanders des Grossen, ein Beitrag zur Alexandrinischen Kunstgeschichte mit einem Anhang über die Anfänge des Alexanderkultus; in: Abhandlungen der sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften 21 (3) 1903 Leipzig. Kurt Gebauer, Alexanderbildnis und Alaxandertypus in Mitteilungen des Deutschen Archaeologischen Instituts, Athenische Abteilung. Bd. 63/64, 1938/39 s. 1-106, Taf. I-XVI.

M. Bieber, The portraits of Alexander the Great. in: Proceedings of the American philosophical Society. vol. 93, Nr. 5 (1949) s. 373-427

Madalyonlar: H. Dressel, Fünf Goldmedaillons aus dem Funde von Abukir. Abhd. Königl. Preuss. Akademie der Wissenschaften vom Jahre 1909 Berlin. J. N. Svoronos, Les médaillons d'or provenant de Tarse et d'Aboukir. Journal International d'Archéologie Numismatique cilt X (1907), Atina. s. 309-371, pl. VIII-IX-XIV.

Contorniattlar: A. Alföldi, Die Kontorniaten. Ein verkanntes Propogandamittel der stadtrömischen heidnischen Aristokratie in ihrem Kampfe gegen das christliche Keisertum. Festvortrag, gehalten am 9. V. 1941. 1942, Leipzig. Tafeln, Text. 1943. [s. 85-87 ve 108. İskender'e ait].

Vazolar: P. Hartwig, Ein Thongefäss des C. Popilius mit Scenen der Alexanderschlacht. RM XIII (1898) s. 399 v. d. krşl. H. Fuhrman, Philoxenos von Eretria. Göttingen 1931. s. 89 v. d.

⁶ *Sikkeler üzerinde İskender*: Fr. Imhoof-Blumer, Portraetköpfe auf Antiken Münzen hellenischer und hellenistischer Völker. Leipzig 1885 s. 14-17.; H. Gaebler, ZfN 24 (1904) s. 316-338, Lev. VI-VII; 25 (1906) s. 1-38 lev. I-III. Die antiken Münzen Nordgriechenlands. III. Die antiken Münzen von Makedonia und Paio-

I — İZMİRİN KURULUŞU: Eski çağlar Smyrna'sının M. s. II. ve III. yüzyıllarda basılmış sikkeleri⁷ üzerinde oldukça acayip ve enteresan bir tasvir dikkatini çeker (Lev. II, 1). Burada bir çınar ağacının altında başını ağacın göğdesine dayanan kalkanı üzerine koymuş vaziyette, arka üstü uzanıp yatmış, vücudunun üstü çıplak, altı bir mantoya sarılı genç bir erkek görünmektedir. Bu genç, sağ kolunu başının altına doğru uzatırken, sol kolunu yerde yanına koymuş, miğfer, kılıç ve mızraktan ibaret diğer silâhları ise yerde yanında yer almıştır. Yatanın sağ tarafında, arka plânda yüzleri birbirine dönük ayakta duran, sağ elleri ile hitonlarının yakasını öne doğru çekmiş, sol ellerinde ise birer arşın ve dizgin tutan iki kadın yer almıştır ki, bunlar Smyrna'da büyük ihtiram gören, çok eski devirlere ait mâbetleri bulunan ve şehrin sikkeleri üzerinde pek çok tasvir edilen⁸ Nemesai' (Νεμῆσαι).dır Bu sikke resmini ancak Pausanias'ta raslanan bir pasajın (VII 5, 2, 3) yardımı ile izah etmek mümkündür. Buna göre: "..... Philippos'un oğlu İskender bir rüyaya göre, bugünkü şehrin kurucusu olmuştur. Şöyle ki: İskender bir gün Pagos dağında avlanmaya çıkar ve avdan sonra bu dağın üzerinde çift olarak ibadet gören Νεμῆσαι (Nemesis'ler)'in mâbedinin bulunduğu yere gelir. Mâbedin önünde bir kaynak ve dalları bu kaynağın üzerine doğru uzanmış bir çınar ağacına raslar. Bu ağacın altında uykuya yattığı zaman rüyasında kendisine Nemesis'ler görünür ve ondan orada bir şehir kurmasını ve eski şehrin halkını buraya

nia III, 1: s. 14-25, 94-196 lev. IV 11-19; III, 2: s. 12-18, 47-48 lev. IV 19-23, lev. XI 25-28 (Makedonya eyaleti autonom sikkeleri üzerinde). Th. Schreiber, ayn. esr. s. 162-187 (İskender, Diadoklar, Makedonya Eyalet sikkeleri, Küçük Asya'dan Apollonia Pisdiaie (s. 185), Nikaia (s. 186), Aigai (s. 186) ve Alexandria ad Issum (s. 187). K. Gebauer, ayn. esr. s. 2-25 (İskender, Diadoklar ve Makedonya Eyaleti autonom sikkeleri), ve en son olarak Büyük İskender arkeolojisi hakkında bütün literatür: Peter. R. Franke, Literaturüberblick der Griechischen Numismatik. Epirus-Makedonia; in: Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte Bd. 7 (1957), s. 127 v. d.

⁷ Mionnet III 229, 1279 (Hadrianus); B. v. Head, BMC Ionia s. 279 Nr. 346 (M. Aurelius); H. Brunn, Kleine Schriften III s. 196 fig. 43 (M. Aurelius); Head, BMC Ionia s. 294 Nr. 442 (Gordianus III); Macdonald, Cat. Hunterian Coll. II s. 386, Nr. 253, lev. VII 16 (Gordianus III); Head, BMC Ionia, s. 296, Nr. 452, lev. XXIX 16 (Philippus Arabs); von Aulock, Sylloge, Deutschland 2231 (Philippus Arabs).

⁸ Head, BMC Ionia, Nr. 221, 227, 241, 353, 359, 364.

iskân etmesini talep ederler...". Tanrıçaların İskender'den istedikleri hakikaten yapılmış⁹ ve Pagos (bugünkü Kadifekale) üzerinde kurulan şehre "Yeni İzmir" adı verilmiştir.

Pausanias'daki bu sahnenin İzmir'in II. ve III. yüzyıllara tarihlenen bu bronz sikkeler ile yine aynı devre ait kurşun bir mühür¹⁰ üzerinde aynen tekrarlanmış olması, efsanenin Yeni İzmir için evvelâ büyük bir önem taşıdığını, sonra da resmî bir değeri olduğunu göstermektedir. Buna göre, İzmir'de bu efsanevi rüyayı canlandıran ve sikke üzerindeki tasvir şeklinden dolayı bir tablo veya bir kabartma olması gereken bir san'at eserinin mevcudiyetine ve sikkelerle mühürler üzerindeki bütün bu tasvirlerin hepsinin bu orijinale dayandığına kat'i olarak bakabiliriz.

Bu orijinal ne zaman yapılmıştır? Vucudunun üstü çıplak, altı mantoya sarılmış bir İskender heykeli Sipylos dağı Magnesia'sında (Manisa) bulunmuştur ve M. ö. II. yüzyıla aittir.¹¹ Nemesai, arkaik devirden itibaren Pagos'daki mâbetlerinde ibadet görmekte, fakat tasvirdeki şekilleriyle milâdi I. yüzyıldan itibaren İzmir sikkeleri üzerinde yer almaktadırlar.¹² Efsanenin sikkeler üzerinde ilk görünüşü ise, şimdiye kadar bilinen malzemeye göre, Hadrianus zamanına aittir. Binaenaleyh rüyayı gösteren eser, Hadrianus'tan hayli evvelki bir tarihte yapılmış olsa gerektir.¹³

⁹ Pausanias'tan maada Smyrna'nın Alexander III (İskender) tarafından kurulduğunu yazan diğer eski müellifler: Plin. N. H. V 118; Aristides, orat. XX 7 K. XXI 20. krşl. Burchner, RE III A, 1 (Smyrna) s. 763 "Hellenistische Stadt"; D. Magie, Roman Rule in Asia Minor II, s. 876, 66. Yeni şehrin 1- Büyük İskender veya 2- Antigonos ve Lysimachos (Strab. XIV 646), 3- veyahut da İskender'in plânlayıp diğerlerinin kurmuş olması hakkındaki bütün malzeme burada toplanmıştır.

¹⁰ H. Brunn, Kleine Schriften III, s. 196, fig. 44. Münih Müzesindedir ve İzmir'de satın alınmıştır.

¹¹ K. Gebauer, ayn. esr., s. 59, K 49 ve s. 95. İstanbul Müz. res. M. Bieber, a. y., fig. 65/66. Aynı şekilde İskender tasvirleri için bk. Dressel, Fünf Goldmedailon . . . , s. 11, lev. E = JIN X (1907), lev. XIV 3. Dressel, s. 15 M., lev. III 3 = JIN X (1907), lev. XII 1.

¹² BMC Ionia., s. 250, Nr. 133 (Domitian zamanı). Fakat Nemesis'lerin elbise şekillerinden dolayı Hellenistik devre ait olması icap eder.

¹³ H. Brunn, Kleine Schriften III, s. 197 de Pagos dağı üzerinde ve Nemesislerin mâbedi önünde bu efsaneyi hatırlatmak maksadıyla, İskender'i uyur vaziyette gösteren bir heykelin yapıldığını ve İzmir'in muayyen zamanlarda kutlanan kuruluş şenlikleri münasebetiyle basılan sikke ve mühürler üzerinde, kalıpların mâbet önündeki bu heykel ile rüyada olduğu gibi, yalnız mâbedin içindeki Neme-

Bu sahnenin bu İmparatorların sikkeleri üzerinde yer alması sebebine gelince, mevzuubahis İmparatorların hepsi, Küçük Asya üzerinden doğuya geçmiş ve hattâ bazıları bizzat İzmir'e uğramış olanlardır. Hadrianus (117-138), M. s. 121-125 seneleri arasına raslayan birinci seyyahatinde doğudan batıya dönerken 123 senesini küçük Asya'yı gezmeyle geçirmiş ve bu esnada bütün batı Anadolu'yu dolaştıktan sonra İzmir'e de gelmiştir,¹⁴ Burada hatip Polemon'un tavassutu ile şehre ikinci Neokorie'yi vermiş¹⁵ Hadrianeaia Olympia oyunlarını tesis etmiş, para yardımında bulunmuştur.¹⁶ Binaenaleyh bu esnada yapılan Hadrian şenlikleriyle şehrin kuruluşu şenlikleri de birleştirilerek bu münasebetle basılan sikkeler üzerine şehrin kurucusu İskender'i gösteren bu tablonun konulmuş olması düşünülürse de, bu sahnenin Antinoos'un portresiyle birleştirilmesi dolayısıyla sikkelerin daha sonraki bir tarihte ve her halde 134 senesinden sonra basılmış olması lâzımdır.¹⁷

Markus Aurelius (161-180), 175 senesinde Cilicia valisi Avidius Cassius'un isyanı üzerine oğlu Commodus ile birlikte Küçük Asya'ya geçmiş, Mısır'a kadar uzandıktan sonra dönüştü, 176 yazının sonla-

sis'lerin birleştirildiğini ileri sürmektedir. Fakat birbirinden ayrı tarihlerde basılmış sikkelerle kurşun mühürler üzerinde bu sahnenin en küçük teferruatına kadar (ağacın şekli, silâhların yerleri ve saire) birbirinin aynı oluşu, böyle bir san'at eserinin, ona sikkeler üzerinde ilk rasladığımız devirden daha evvelki bir tarihte her hangi bir san'atkâr tarafından (belki mevcut mâbet heykeli kopya edilerek) yapıldığı ve bu eserin şehrin mühim bir yerinde ve meselâ Nemesis mâbedi içinde muhafaza edildiği ve ancak sonraki tarihlerde sikke kalıpları tarafından kopya edildiğini kabul etmemizi lüzumlu kılmaktadır.

¹⁴ W. Weber, Untersuchungen zur Geschichte des Kaisers Hadrianus, 1907 Leipzig s. 123. Burada İmparatorun takip ettiği yol, batı Anadolu'da uğradığı şehirler, yaptığı yardımlar, tesis ettiği şenlikler, hepsi gösterilmiştir.

¹⁵ Head, HN² 1911, s. 593. I. Neokorieyi Trajanus, 3 üncüyü Sept. Severus vermiştir. BMC Ionia, s. 263, not 15. RE XXI, 2, süt. 1331. I inci Neokorie = İmp. Tiberius; 2. İmp. Hadrianus; 3 üncü Caracalla zamanında, 214/15 senesinde.

¹⁶ Weber, ayn. esr. 139. Willy Stegemann, RE XXI, 2, süt. 1334. Şehre 1-123/24; 2-133/34 senelerinde olmak üzere iki defa para yardımında bulunmuştur.

¹⁷ Antinoos, Hadrianus'un ikinci seyyahatine (128-134) katılmış ve kültü 130 senesinde, Mısır'da Nil nehrinde boğulması üzerine tesis edilmiştir (Weber, ayn. esr. 250 v. d.). Fakat İskenderiye sikkeleri üzerinde ilk defa resminin görünüşü 134/35 senesine raslar ve bunun için Antinoos tipli Küçük Asya sikkeleri de bu tarihten itibaren görülmeye başlar ki (Bosch, Kl. M. 35) İzmir sikkesinin de bu tarihten sonra basılmış olması gerekir. krşl. Willy Stegemann, RE XXI, 2, Polemon No: 10, 1335.

rında İzmir'e de uğramış ve bu esnada şerefine Dionysos şenlikleri tertip edilmiştir. 178 senesi zelzelesinde büyük zarar gören şehir ise, hatip Aristides'in İmparator'dan temin ettiği yardımla, yeniden inşa edilmiştir.¹⁸ İhtimal ki Theudianos'un ismiyle basılanlar (Mionnet III s. 231 No: 1296, 1297), İmparatorun oğlu ile birlikte İzmir'de bulunduğu esnada¹⁹; Lukianos zamanına ait olanlar da (Mionnet suppl. VI 343, 1707) 178 senesinde, şehrin yeniden inşası şerefine basılmışlardır.

Gordianus III (238-244) Part harblerini yapmak için 242 baharında Roma'dan hareket ederek Trakia ve Moesia eyaletleri boyunca yürüdükten sonra Çanakkale boğazını geçerek Bithynia'ya gelir ve 243 baharında da Anadolu'yu katederek (Bosch, Kl. M. s. 55) doğuya gider. Doğuda 244 senesinde öldürülmesi üzerine yerine İmparator olan Philippus I (244-249) ise aynı sene içinde yine Küçük Asya üzerinden Roma'ya döner. Küçük Asya'da bu iki İmparator şerefine basılan bütün sikkeler onların buradan geçişleri münasebeti ile basılmış olduğundan (Bosch, Kl. M. s. 55-56), İzmir'in mevzuu-bahis sikkeleri de herhalde o esnada basılmış olsa gerektir.²⁰

2 — S A G A L A S S O S ' U N Z A P T I : İskender İonia'dan sonra sırasıyla Caria, Lycia ve Pamphylia'nın işgalini tamamlamış ve sonra Termessos önündeki dar boğazdan geçerek, Phrygia'nın merkezi Kelenai'a (Dinar) ulaşmak maksadıyla kuzeye dönmüş ve bu esnada dağlık Pisidia'nın en mühim şehirlerinden birisi olan²¹ Sagalassos'u (Ağlasun kazası) zaptetmiştir.²² Şehir için gayet önemli

¹⁸ V. Rhoden, RE I 2 (Annius), Nr. 94, Süt. 2303. krşl. RE II, 1 (Aristeides) Nr. 24, süt. 888.

¹⁹ Çünkü Theudianos Antoninus Pius zamanında da faaliyette bulunduğu, Lukianos'a takaddüm etmesi lâzımdır. bk. BMC İonia s. 257, not. Nr. 342, 343 (Ant. Pius); Nr. 346, 349, 350 (M. Aurelius.)

²⁰ Makedonya Eyaleti başşehri Beroia da 242 senesinde, doğuya giderken buraya da uğrayan Gordianus III; 247'de ise Carp'larla yapacağı harb münasebetiyle yine burada bulunan Philippus Arabs şerefine Olympia Alexandria adını taşıyan İskender oyunları tertip edilmiş ve bu münasebetle İskender tipleriyle altın madalyonlar (krşl. not. 5) ve bakır sikkeler (not. 6. Gaebler) basılmıştır; bk. HN² IXXVI ve s. 241/42 Beroia. Herhalde İzmir'de de vaziyet böyle olmuştur.

²¹ A. H. M. Jones, The cities of the eastern Roman Provinces. Oxford. 1937 s. 142. D. Magie, ayn. esr. I, s. 266 v. d. II, s. 1139, not. 17. (şehir hakkında bilinen bütün bibliografya).

²² Arr. Anab. I, 28, 2-8.

olan bu olaya da buranın yine Roma İmparatorluk devrinde basılmış sikkeleri²³ üzerinde yalnız bir defaya mahsus olmak üzere, temas edildiğini görüyoruz (Lev. II, 2): resmin sol tarafında ve ön plânda, at üzerinde, yukarıya kaldırılmış sağ elindeki mızrağı ile sağa doğru hücum etmekte olan bir muharip görünmekte ve bunun başının üzerinde soldan sağa yazılmış ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ isminden, Büyük İskender'i gösterdiği anlaşılmaktadır.²⁴ Sikke resminin sağ tarafında ve İskender'in karşısında, sağa doğru kaçmaya hazırlanan ve sağ ayağı yüksekçe bir kaidenin arkasında, solu ise yerde bulunan, kısa elbiseli, miğferli, sol elindeki küçük kılıcı ile bir Pisidia'lı görmekteyiz ki, başını geriye çevirmiş, sağ elini himaye ister bir şekilde, ileriye doğru uzatmıştır. Bu iki figür arasında, fakat arka plânda cepheden ve çıplak, sol ayağını aynı iki kademeli kaideye koymuş, sol eli bu diz üzerinde, yukarıya kaldırdığı sağ elindeki şimşek demeti ile kaçan Pisidia'lıyı tehdit ve korkutmakta olan Zeus yer almıştır.

İzmir sikkelerinde olduğu gibi, burada da şehrin ve İskender'in tarihi ile ilgili bir vak'a, yani Arrianos'un buranın İskender tarafından zaptı ve muharebenin seyri hakkında anlattığı ehemmiyetli bir an canlandırılmıştır. Bugünkü Isparta vilâyeti dahilinde bulunan eski Sagalassos şehri, Pisidia Alplerine dahil bir dağın batı yamacında kâindir ve bu yamaç bu günkü Ağlasun kasabasına doğru oldukça dik bir şekilde inmektedir. Arrianos'un anlattıkları (Anab. I 28, 2-8) gözönüne getirildiği takdirde, Makedonya ordusunun tepeye Ağlasun tarafından tırmandığı anlaşılır. Buna göre: "Şehir halkı İskender ve askerlerini şehirlerinin önündeki tepeleri tutmuş olarak bekliyorlardı ordunun ön kısmını teşkil eden okcular ve Agriyanlar tepeye ulaştığı zaman Pisidia'lıların her taraftan hücumuna uğramış ve bunlar hafif silâhlı oldukları için mağlûp olmuşlardır.

²³ Bu sikkelerin hepsi Imp. Claudius II. Gothicus (268-271) zamanına aittirler: 1- Hill, BMC Lycia, Pamphylia and Pisidia. s. 250, 50, lev. XXXVIII, 11 = A guide to the principal coins of the Greeks Br. Mus. London 1932 (lev. 49, 28). (Londra). 2- Inv. Wadd. 3837 (Paris). 3- Viyana, 4- Bu imparatorun bizzat Roma ve Eyaletlerde basılmış sikkelerini incelemiş olan Viyanalı numizmatlardan A. Markl'dadır.: A. Markl, Das provinzialcourant unter Kaiser Claudius II. Gothicus. Wiener numismatische Zeitschrift. Sonderabdruck XXXII, Band 1900, Taf. VII-XIV, s. 161, No: 12 Sagalassos. pl. VIII 12 (Markl.). Dördünün de arka yüzlerinin aynı kalıptan olduğunu söyler. 5- İstanbul, von Aulock inv.

²⁴ Mionnet, Suppl. VII 177. Atlı figürü İmparator, ortadaki çıplak figürü ise İskender olarak kaydetmiştir.

Fakat arkadan ağır silâhlı piyadenin başında İskender görününce, harb yeniden başlamış ve Pisidia'lılar bu sefer mağlûp olmuşlardır. Bunların bir kısmı ölmüş, *kurtulanlar da geriye kaçmışlar ve şehir İskender tarafından baskınla alınmıştır.*" Yazarın son söyledikleri ile sikke resmi karşılaştırılınca, burada bilhassa İskender'in yaklaşması üzerine Pisidia'lıların mağlûbiyeti ve kaçıışı sahnesinin canlandırılmış olduğu anlaşılır.

Sikke resmine dikkatli bakılınca, bunun komposition bakımından meşhur İskender mozaïği ile²⁵ oldukça yakın bir benzerliği olduğu görülür. Oradaki gibi burada da İskender at üzerinde²⁶ ve hücumu sol taraftan yapmakta, muharebenin son kısmı ön plânda ve resmin orta kısmında cereyan etmektedir. Mozaïğin sağ yarısını dolduran kaçanlar grubunun başındaki Dareus, İskender'in korkunç savletinden ürkmüş, arabasını sağa çevirerek kaçmaya hazırlanmıştır. Bu esnada korkudan açılan gözleri İskender'e bakmakta ve ileriye uzattığı sağ eliyle kendini korumakta veya niyaz talep etmektedir²⁷. Sikke resminde ise, aynı yüz ifadesiyle sağa doğru uzaklaşmakta olan Pisidialı ileri uzattığı sağ eliyle bu yardımı aradaki tanrıdan dilemektedir. Mozaïğin orta kısmını işgal eden ağaç ve diğer figürlerin yerini sikke resminde şehrin baş tanrısı Zeus almıştır.

İskender mozaïği, Eretria'lı ressam Philoxenos'un Makedonya kralı Kassandros'un siparişi üzerine 317/16 senesinde meydana getirilmiş bir tablonun, M. ö. 100 senelerinde yapılmış bir Roma kopyası olarak kabul edilmiştir²⁸. Yine bu ressamın İskender'i avda gösteren bir tablosunun kopyesi olan Palermo mozaïğinde da komposi-

²⁵ K. Gebauer, ayn. esr., s. 100, K 63. M. Bieber, ayn. esr., s. 387, fig. 27-28.

²⁶ At üzerinde İskender: Apelles'in Ephesos için yapmış olduğu bir tablosunda İskender atlı olarak tasvir edilmişti ve İskenderiye'de böyle bir heykeli vardı. bk. Th. Schreiber, ayn. esr., s. 229 v.d. Mozaïk, İskender lâhdi ve Napoli'de Museo Nazionale de Herculanium'dan gelme bronz heykelcik (M. Bieber, ayn. esr. fig. 22, 23-24 F. Winter, Kunstgeschichte in Bildern KIB. s. 335, 1) ve Roma Makedonya Eyaleti Autonom sikkeleri ve madalyonlar üzerinde mevcuttur (krşl. not. 5 ve 6 daki eserler).

²⁷ H. Fuhrman, Philoxenos von Eretria. Archaeologische Untersuchungen über zwei Alexandermosaïke. Göttingen 1931, s. 141. G. Lippold, Antike Gemäldedekopien. Münih 1951, s. 107.

²⁸ H. Fuhrman, Philoxenos. s. 42. M. Bieber, ayn. esr., s. 387. G. Lippold, ayn. esr., s. 105 v. d., fig. 86. Krşl. G. Kleiner, Das Bildnis Alexanders des Grossen. Jb I 65/66 (1950/51) s. 224 v. d. (1950 - 51)

tion hemen hemen aynı olup, sağda kaçan bir Pers görülmektedir ki ²⁹ bunu bizim sikke resmindeki Pisidia'lı ile karşılaştırabiliriz.

Sagalassos sikkelerinin basıldığı tarihte (268-270), böyle bir resmi sikke kalıpcısının kendi kendine bulmuş olduğunu pek kabul edemeyiz. Binaenaleyh onun daha ziyade şehrin mühim bir mâbet veya meydanını süslemiş, bir tablo veya daha büyük bir ihtimalle, bir kabartmadan ibaret olan bir orijinali model olarak kullanmış olması lâzımdır. Bu eserin san'atkârı ise Philoxenos'un yukarıda mevzubahs ettiğimiz bu iki eserini herhalde görmüş ve her ikisinden de muayyen motifleri alarak, kendisi de muhtemelen şehir halkının gururlarını okşamak maksadıyla, ortaya şehrin baş tanrısını gösteren bir heykelin kopyasının ilâvesiyle yeni bir eser meydana getirmiştir ³⁰.

Sagalassos'un bu büyük bronzları üzerinde bu tasvir yalnız bir defa ve İmparator Claudius II Gothicus zamanında yer almış ve hepsi aynı kalıptan basılmışlardır. Şu halde bunların aynı zamanda ve tek bir hâdise ve meselâ İmparatorun şehri ziyareti esnasında yapılmış bir bayram münasebetiyle basılmış olmaları icap ederdi. Fakat Claudius II, gayet kısa süren saltanatı (268-270) zamanında doğuya hiç gelmemiş, binaenaleyh Pisidia'ya da uğramamıştır. Fakat şehir bu İmparator zamanında zenginliğinin en yüksek derecesine ulaşmış, çeşitli tiplerle bastırıldığı bronz sikkelerin üzerinde "Pisidia'nın birincisi" olarak kendisiyle iftihar da etmiştir. ³¹ İşte bu esnada mevzubahs eser de sikkeler üzerinde, değişik bir tip olarak tekrarlanmış olsa gerektir.

PORTRELER

3 — KALCHEDON (Kadıköy): Bu şehrin M. ö. III. yüzyıl başlarında, ³² yani Trakya ve Anadolu'nun kral Lysimachos idaresi altında

²⁹ G. Lippold, ayn. esr., s. 108, fig. 87. Lippold, s. 110'da Philoxenos'un bu iki tablosunun birleştirilmiş olarak, İskender lâhdinde bulduğumuzu söyler.

³⁰ İskender mozayığındaki başlıca figürleri alarak yeni ilâvelerle İskender'in Pers kralı ile muharebesini tasvir eden diğer eserler için: Fuhrman, Philoxenos, s. 134. P. Hartwig, Ein Thongefaess des C. Popilius mit Scenen der Alexander-schlacht RM. XIII (1898), s. 399 v. d.

³¹ Hill, BMC Lycia Introd. CIX. Yalnız bu katalogda Sagalassos'un Claudius II zamanında muhtelif tiplerle basılmış 16 sikke mevcuttur. s. 248, Nr. 43-59.

³² Lysimachos kendi tipleriyle sikke basmaya M. ö. 297'de başlar: E. Newell, Royal Greek Portrait coins. New-York 1937, s. 19. Kalchedon da sikkelerinde bu

bulunduğu esnada basılmış tetradrahmi (Lev. II, 3 a) ve drahmileri (Lev. II, 3 b)³³ üzerinde, aynı tarihlerde mevzuubahis bölgenin kralı darphane haline getirilmiş bir çok şehirde³⁴ basılmakta olan Lysimachos sikkeleri üzerindeki İskender başı aynen kopya edilmiştir.³⁵ Tetradrahmi ve drahmiler üzerindeki baş, aynı baş olduğu gibi, her ikisinin kalıbı da aynı san'atkâr tarafından hazırlanmıştır. Bu sikkeler üzerinde İskender başı fevkalâde güzel ve tabii işlenmiş olup belki de bütün Lysimachos sikkeleri üzerindeki başların en güzel ve şahanelerinden birisidir: alın ortasındaki kırışık, muntazam düz burun, hafif kalkık burun delikleri, derin ve çok açılmış gözler, sımsıkı kapalı ağız, ufak ve boyna gayet muntazam bir tarzda inen çene ve geniş bir yanak. Alnın üzerinde yükselen ve sonra yanlara ve kulağın önüne düşenlerle, ense saçları, başın tepesinden öne hafif ve muntazam dalgalar halinde gelerek diyademin altına giren diğer saçların hepsi, gayet güzel bir şekilde işlenmiştir. Boynuz kulağı çevrelemekte ve onu açıkta bırakmaktadır.

Bir çok Küçük Asya şehrinin M. ö. I. yüzyıldan başlayarak Roma İmparatorluğu devrinde basılmış sikkelerinde raslıyacağımız çeşitli İskender başlarına örnek olan³⁶ bu başın orijinali Lysippos,³⁷

tipi ancak bu tarihten itibaren kopya edebilir. Lysimachos 281'de öldüğüne göre, Kalchedon da bu tarihler arasında (297-281) kopya etmiştir: krşl. Head, HN² (1911), s. 512.

³³ J. Babelon, Cat. de la collection de Luyne III, s. 7, Nr. 2413, lev. XCI (tetradr.) = RG., s. 294, 22, lev. XLVI 12, von Aulock, Sylloge, Deutschland. Nr. 489 (drahmi). RG., s. 294, 23, lev. XLVI, 13 (drahmi). Wroth, BMC Pontus, Paphlagonia, Bithynia. s. 126, 21, lev. XXVII, 14 (drahmi).

³⁴ Bu şehirler için en son: H. Seyrig, Parion, au 3e siecle avant notre Ere. Ayrı basım: Centennial volume of the ANS. New-York 1958, s. 616, fig. 1.

³⁵ Kalchedon ne İskender ne de Lysimachos tarafından zaptedilmeyerek müstakil kalmış ve kendi sikkelerini basmıştır: L. Müller, Münzen des Thrakischen Königs Lysimachos. Kopenhag 1855, s. 33. H. Seyrig, ayn. esr., s. 614-616. Lysimachos tiplerini kopya etmesine sebep, etrafında ticari münasebette bulunduğu bütün şehirlerin kralı Lysimachos sikkeleri bastırıldığından, onlara uymak içindir. Kalchedon'da kralın ismiyle sikke ise, ancak kralın ölümünden sonra, posthumus olarak basılmıştır: E. T. Newell, ayn. esr., s. 19. H. Seyrig, ayn. esr., s. 617, fig. 2. krşl. s. 618. M. Thompson, A Countermarked Hoard from Büyükçekmece. MN. VI (1954), s. 15, Nr. 50, s. 18, Nr. 67.

³⁶ Lysimachos sikkeleri üzerindeki bu başın M. s. 3 üncü yüzyıl Makedonya Eyaleti autonom sikkeleri, Tarsos ve Abukir madalyonları, Gemmeler, Kontorniyatlar üzerindeki kopyaları için: Not. 5 ve 6'daki eserlere bak.

³⁷ J. Naue, Die Portraitdarstellung Alexanders des Grossen auf Griechischen Münzen des Königs Lysimachos von Thrakien: ZfN VIII (1881), s. 29-53.

Pyrgoteles³⁸ veya başka bir san'atkâr tarafından³⁹ yapılmış olsun, muhakkak ki İskender'in yaşadığı devre en yakın bir zamanda yapılmış bir başı aksettirdiğinden, bizim için ayrıca büyük bir önem taşımaktadır. Aynı profili Mısır'da M. ö. 318 de Ptolemaios I tarafından basılmış tetradrahmiler üzerinde onu fil postu içinde gösteren başta,⁴⁰ M. ö. 300 senelerine tarihlenen Priene'de bulunmuş İskender heykelciğinde⁴¹ ve Menderes Magnesia'sında aynı tarihlerde basılmış bir Lysimachos sikkesi üzerindeki başta⁴² bulmak mümkündür.

4 — ΝΙΚΑΙΑ (İznik): Eski Nikaia'nın M. Aurelius (161-180), oğlu Commodus (180-192) ve Sev. Alexander (222-235) zamanında basılmış küçük bronz sikkeleri üzerinde İskender'in hem çeşitli başlarını (Lev. III 4 a-f), hem de onu ilk defa tam figür şeklinde (Lev. III, 4 g) tasvir edilmiş olarak buluyoruz.⁴³ Bu başlar, tip itibarıyla hepsi birbirinin aynı ve Lysimachos sikkeleri üzerindeki başın Roma İmparatorluk devrinde yapılmış kopyelerini,⁴⁴ hemen bir müddet sonra, Heliogabalus (218-222)'tan itibaren başlayacak olan Makedonya eyaleti autonom sikkeleri⁴⁵ üzerindeki İskender başlarından farklı bir şekilde aksettirmekte olup, hiç birisinde boynuz mevcut değildir.⁴⁶

³⁸ Th. Schreiber, ayn. esr., s. 290. H. Thiersch, Lysipps Alexander mit der Lanze. JbI XXIII (1908), s. 162/63.

³⁹ K. Gebauer, ayn. esr., s. 21.

⁴⁰ M. Bieber, ayn. esr., s. 406, fig. 36.

⁴¹ M. Bieber, ayn. esr., s. 407, fig. 38-40. K. Gebauer, ayn. esr., s. 53, K 44 M. Bieber, The Sculpture of the Hellenistic Age. New-York 1955, fig. 412-414. winter, KIB 334, 5

⁴² M. Bieber, Portraits of Alexander, the Great, s. 407, fig. 41.

⁴³ a=RG 191, lev. LXXI, 21 (M. Aurelius). b=RG 289, lev. LXXIV, 27 (Commodus). c=RG 287, lev. LXXIV, 25 (Commodus). d = RG 290, lev. LXXIV, 28 (Commodus). e=Sylloge, Deutschland Nr. 627 (Sev. Alexander). f=RG 288, lev. LXXIV, 26 (Commodus). g=RG 291, lev. LXXIV, 29 (Commodus). Imhoof-Blumer, KM I, 9, lev. I 12. Diğer bir baş, BMC Pontus, Paphlagonia ... s. 159, 47 (Commodus).

⁴⁴ Bir çok mabetlere İmparatorun heykeli yanına İskender'ininki de konmuştu: M. Bieber, The portrait of Alexander. s. 425 (Romada). F. Koepp, Über das Bildnis Alexanders des Grossen. 52 Programm zum Winkelmannfeste. s. 5 (Gades, te Hercules mabesinde). G. Scholz, Die Militaerischen und Politischen Folgen der Schlacht am Granikos. Klio 15 (1918), s. 199 v. d. Anadolu'da bulunmuş İskender heykelleri için bak: K. Gebauer, ayn. esr., s. 51-61. K 43-K52.

⁴⁵ Bak. Not 6 ve H. P. L'orange, Apotheosis in ancient Portraiture. Oslo 1947, s. 20, fig. 4 c-e.

⁴⁶ Lysimachos sikkeleri ve üzerindeki İskender başı için: krşl. Kalchedon ve orada verilen notlar.

a ile b'de öne uzatılmış bir boyun üzerinde oturmuş başta dar bir alın, uzun ve kıvrık bir burun, kısa ve dışarıya doğru kıvrılmış bir çene, derin gözler ve şiddetin ifadesi olan sımsıkı kapanmış bir ağız görünmekte; a'da ensede düz olarak aşağıya sarkan saçlar, b'de baş öne daha fazla uzatılmış olduğu için, arkaya doğru uçmaktadır. İskender başlarında yüzü bir aslan yelesi gibi çevreleyen saçlar, b'de bir rulo şeklinde kıvrılmıştır ki, bunu Lysimachos sikkeleri İskender başlarından ziyade Roma devrinde yapılmış İskender başlarında bulmaktayız.⁴⁷ b'deki sımsıkı kapanmış dudaklar ve lüzumundan fazla açılmış gözlerle ifade edilmiş sertlik ve heyecanı, bir çok Lysimachos sikkesi başında, İskender mozayığında⁴⁸ ve Priene İskender'i başında⁴⁹ görüyoruz. Muhakkak ki a ve b ile beraber aynı heykel başının kopyesi olan c'de, bu haşin ifade bir az yumuşamış ve bunun için de baş daha az öne uzatılmış, ağız da hafif açılmıştır. d ve e Lysimachos sikkeleri başlarına daha çok benzerler ve bunun için ayrı bir heykel başının kopyesidirler. f'de baş sola dönmüş ve bunda ensedeki yelesine nazaran daha güzel tebarüz ettirilmiş, yukarıya bakan gözlerdeki nemlilik⁵⁰ ve dudaklardaki hafif tebessümü ile diğer başlardan ayrı bir karaktere bürünmüştür. Hepsinde kralî diyadem mevcuttur ve yalnız ikisinin yanında (b, d) ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ ismi yazılmamıştır.

g üzerinde ise İskender çıplak, cepheden sağ ayak üzerinde durmaktadır.⁵¹ Sol ayağını arkaya koymuş, sol eliyle bir mızrağa dayanmakta, yanda aşağı uzattığı sağ eliyle de küçük bir kılıç tutmaktadır.⁵² Sol ele doğru çevrilmiş başta, kralî diyademin altından çıkan saçlar bütün yüzü çevrelemiştir. Figürün bir kaide üzerinde durmakta olması, bunun ayrıca bir heykelin kopyası olduğunu kat'ileştirmektedir.

⁴⁷ Meselâ: Boston başı: M. Bieber, *The portrait of Alexander the Great*. s. 418, fig. 76-77.

⁴⁸ krşl. not. 25. ve G. Kleiner, aynı eser. s. 224/25

⁴⁹ krşl. not. 41.

⁵⁰ İskender'in hususiyetleri: M. Bieber, *the portraits of Alexander the Great*. s. 382.

⁵¹ krşl. not. 43 g. Ayrıca: Th. Schreiber, aynı eser., s. 186, fig. 23.

⁵² Diğer kılıçlı İskenderler: K. Gebauer, aynı eser. s. 53, K. 44=M. Bieber, *Hellenistic Sculpture*. fig. 413-414 (Priene); Gebauer, aynı eser., s. 59, K 40=M. Bieber, *Portraits of Alexander the Great*. fig. 65-66 (Magnesia) ve Nessos Gemmesi üzerinde, K. Gebauer, aynı eser., s. 27, G 31 (M. Bieber, *Portraits of Alexander the Great*. fig. 26).

İskender'in portrelerini, heykellerini yapmak müsaadesini haiz antik devrin üç meşhur san'atkarı (Lysippos, Apelles, Pyrgoteles) içinde onu çıplak, mızraklı olarak tasvir etmiş olan Lysippos'un bu meşhur eseri, muhtemelen İskenderiye'de durmakta idi.⁵³ Zamanımıza kadar gelmiş ve çeşitli malzemedan yapılmış heykelciklerden bugün Louvre'da bulunan, İskenderiye'den gelme bir tanesi, arkeologlar tarafından umumi olarak Lysippos'un bu heykelinin kopyesi olarak kabul edilmiştir.⁵⁴ Bunda İskender'in bacak vaziyeti değişik, baş ise sağ tarafa bakmaktadır. Fakat Louvre⁵⁵ ve Floransa'da bulunan mermer bir heykel⁵⁶ ile Nelidow bronz heykelciği,⁵⁷ bazı ilâveler hariç, umumî hatlarıyla tamamıyla Nikaia sikkesi üzerindeki İskender'e benzerler. Bunlarda da duruş sağ ayak üzerindedir ve baş mızrağa dayanan sol ele bakmaktadır ki arkeolog Lippold da, Lysippos'un bu eserinde İskender'in boynunun sol tarafa döndürülmüş olduğuna işaret eder.⁵⁸ Nikaia sikkesi üzerindeki bu İskender, ister Lysippos'un orijinalinin bir kopyesi, ister onun tesirinde daha sonraki devirlerde meydana gelmiş bir İskender heykelinin kopyesi olsun, gerek sikkeler,⁵⁹ gerek diğer eserler arasında onu Lysippos'un "mızraklı İskender"i tariflerine uygun bir şekilde gösteren yegâne eserdir.⁶⁰

Nikaia, Antigonos Monofthalmos tarafından kurulmuş eski Antigoneia'nın M. ö. 300 senelerinde kral Lysimachos tarafından geniş-

⁵³ Th. Schreiber, ayn. esr., s. 44, 118. M. Bieber, Portraits of Alex. the Great. s. 389, K. Gebauer, ayn. esr., s. 35.

⁵⁴ K. Gebauer, ayn. esr., s. 64, K 61, M. Bieber, Portraits of Alex. the Great. fig. 18. winter, KIB 334, 3

⁵⁵ Th. Schreiber, ayn. esr., s. 284 W ve X.

⁵⁶ Th. Schreiber, ayn. esr., s. 284 Y.

⁵⁷ K. Gebauer, ayn. esr. s. 54, K 46. krşl. s. 93. S. Reinach, Rep. statuaire III. s. 159, 1. Bu, Louvre bronzunun Hellenistik devirde yapılmış bir şekli kabul edilen Gabii'den gelme heykelcikte de sağ ayak üzerinde durur ve solu arkaya koyar. Baş da sola bakar: M. Bieber, Portraits of Alex. the Great, fig. 19.

⁵⁸ RE XIV 1 (Lysippos) Nr. 6. süt. 52, Nr. 19.

⁵⁹ Onu mızraklı, fakat zırhlı olarak, Makedonya Eyaleti autonom sikkeleri (H. Gaebler, Zur Münzkunde Makedoniens. ZfN XXV (1906), s. 8. Nr. 5, 6, lev. I 12) ve Babil Dekadrahmileri üzerinde buluruz (Ch. Seltman, Greek Coins, lev. XLIV 6, 7). Burada lev. II A.

⁶⁰ Bazı Gemmeler üzerinde raslananlar kat'i olarak İskender değildir. bk.: K. Gebauer, ayn. esr. s. 27 G 32/33, lev. IV 12, 13.

letilmiş şeklidir ve ismini de onun ilk karısının adından almıştır.⁶¹ İskender'in yakın arkadaşları ve kumandanları olan bu kralların her ikisi de şehri kurduktan sonra ordularındaki Makedonya'lı askerlerden bir kısmını buraya iskân etmişlerdi.⁶² Binaenaleyh şehrin sikkeleri üzerinde çok miktarda İskender tasvirine raslamak gayet tabiidir. Şehrin mitolojik kurucusu ise, tanrı Dionysos'tur ve bu sebepten Nikaia'da bu tanrı en fazla ibadet görmüş ve sikkeleri üzerinde bir çok defa Ktistes (kurucu) kelimesiyle birlikte, en çok bu tasvir edilmiştir. Dionysos bu işi, mitolojik Hind seferinden döndükten sonra yapmıştır.⁶³ Belki de aynı seferi daha sonra yapmış olan İskender, bir çok yerde izlerine rasladığımız gibi⁶⁴ burada da, elimizde kat'i bir delil olmamasına rağmen, Dionysos ile bir tutulmuştur.

Nikaiada İskender'in başı ile basılmış sikkelerin çoğu Commodus'a aittir ve bunlar üzerinde ismi M. Aurelius Commodus Antoninus şeklinde yazıldığı için, hepsi 180 senesinden itibaren, yani tek başına İmparator kaldıktan sonra basılmışlardır.⁶⁵ Vaki Commodus ikinci Neokorie'yi Nikaia'nın ezeli rakibi olan Nikomedeia'ya vermiştir (Bosch, Kl. M. s. 230), fakat Nikaia ile de meşgul olmuş ve meselâ şehrin surları önünde bir Apollonion yaptırmıştır (Ruge, RE XVII 1 süt. 232). Buna karşılık Nikaia'da İmparator kültü için bir mâbet yaptırmış, 186-191 seneleri arasında Kommodeia oyunları tesis edilmiş⁶⁶

⁶¹ W. H. Waddington, Recueil Général des Monnaies Grecques d'Asie Mineure. (RG) I 3. Nicée et Nicoméde. s. 395. W. Ruge, RE XVII 1 (Nikaia), Nr. 7, süt. 228.

⁶² Waddington, ayn. esr., s. 396 not. 6. A. H. M. Jones, ayn. esr., s. 151. D. Magie, ayn. esr., s. 1186 not. 13. W. Ruge, ayn. esr. süt. 229.

⁶³ Dionysos'un Hint seferini işaret eden sembol fillerdir: E. Traemer, Roscher's ML., S. 1119, 1145. Bu sebepten şehrin sikkeleri üzerinde fillere ve fillerin çektiği bir araba içinde Dionysos tasvirine raslıyoruz: Sylloge, Deutschland. Nr. 604, 656. Dionysos'un Hint seferinin diğer san'at eserleri üzerindeki tasvirleri için: H. Graeven, Darstellungen der Inder auf Antiken Kunstwerken. JbI XV (1900), s. 195, 218.

⁶⁴ Abukir definesine ait bir madalyon üzerinde vücudunun altı bir pars postuna sarılmış bir Dionysos olarak: bk. Dressel, ayn. esr., s. 8, lev. I B. s. 47=JIN X (1907), lev. X 1, 2. Atinada İskender=2 inci Dionysos olarak devlet tanrıları arasına alınmış ve Protogenes onu Pan ile birlikte tasvir etmişti: Berve, ayn. esr. II, s. 329 (Protogenes). H. P. L'orange, Apotheosis s. 133, not. 2.

⁶⁵ Cl. Bosch, Die Kleinasiatischen Münzen der Römischen Kaiserzeit. Teil II. Bd. I Bithynien, 1. Haefte. s. 42 (Kl. M).

⁶⁶ Cl. Bosch, Die Festspiele von Nikaia. Jahrbuch für Kleinasiatische Forschung'dan ayrı basım. 1950, Heft. 1 s. 89.

ve sikkeler üzerinde “KOMOΔΟΥ ΒΑCΙΑΕΥΟΝΤΟC Ο ΚΟCΜΟC ΕΥΤΥΧΕΙ = Kommodus’un saltanatı zamanında cihan mes’uttur” sözleri ile⁶⁷ İmparatoru övmüştür. Binaenaleyh onun namına bastırıldığı sikkeler üzerinde şehir için önemi olan İskender’in portresini koyması hâdisesini de, bu olaylar arasına koymamız lâzımdır.

Sev. Alexander, İskender’e çok önem veren ve kendisini ona benzeten bir İmparatordu.⁶⁸ Bu sebeble 231 senesinde Part harbi münasebeti ile doğuya Nikaia üzerinden geçtiği esnada,⁶⁹ şehrin onun portresiyle bastırıldığı bazı sikkeler üzerine İskender’in başını koydurtmuş olması büyük bir ihtimal dahilindedir.

5 — K A U N O S (Dalyan): Karia’nın güney - doğusunda ve Lycia hududuna en yakın liman şehirlerinden birisi olan Kaunos, Halikarnassos ve Myndos ile birlikte bu bölgenin İskender’e en çok mukavemet gösteren şehirleri olmuş ve zaptları ancak 332’de Makedonya kralı Kilikia’da bulunduğu zaman tamamlanmıştır.⁷⁰ Şehrin İskender ile daha yakından bir teması olmamakla beraber, Ptolemaioşların idaresi altında bulunduğu M. ö. 309-189 seneleri arasında⁷¹ basılan küçük gümüş (Lev. IV a) ve bakır sikkeleri üzerinde (Lev. IV b)⁷² başının yer aldığı görüyoruz: krali diyademin tuttuğu saçlar, bütün İskender portrelerinde olduğu gibi, alnın üzerindeki yüksekliliği meydana getirdikten sonra, kulakları örterek yüzü çevrelemekte ve sonra bol miktarda enseye dökülmektedir. Alnın ortası yine çizgili, dudaklar açık, çene kısa, dolgun ve öne doğru kıvrılmış, boyun ise kalındır. Bütün bu hususiyetleri İskenderiye’de bulunmuş, teknik ve ifade bakımından ayrı bir gurup meydana getirmiş olan İskender başlarında bulmaktayız ki, bunların en karakteristik noktası Lysippos’un İskenderlerinde görülen sert, haşin ve aslanvarî karakteri kaybederek, yüzlerin yumuşamış olmasıdır.⁷³ Bu İskenderiye mekte-

⁶⁷ Head, HN² (1911) s. 517. RG. No. 321.

⁶⁸ M. Bieber, Portraits of. Alex. the Great. s. 425.

⁶⁹ Cl. Bosch, Kl. M., s. 52.

⁷⁰ W. W. Tarn, Cambiridge ancient History VI, s. 364. krşl. E. Meyer, Grenzen der hellenistischen Staaten. I, s. 73.

⁷¹ M. Rostovtzeff, Die Hellenistische Welt. Gesellschaft und Wirtschaft. Tübingen 1956 III, s. 1177. Head, HN² 1911, s. 613.

⁷² HN² 1911, s. 613. Sylloge, Kopenhagen... Caria. Lev. VI 184 (Ac) Head, BMC Caria... s. 75, Nr. 11, lev. XII 4 (AR); Nr. 12, lev. XII 5 (Ae).

⁷³ K. Gebauer, ayn. esr. s. 33-51. İskenderiye’den gelme başlar: K 1- K 42. lev. 6-13. krşl. M. Bieber, Portraits. of Alex. the great. s. 391.

bi hususiyetlerini en bariz bir şekilde bugün Cleveland'da muhafaza edilmekte olan İskenderiyeden gelme bir İskender başında görmekteyiz.⁷⁴ Kaunos sikke resimlerini bu başın yanına koyunca aynı hususiyetlerin burada da tekerrür ettiğini görürüz. Şu halde Kaunos şehri, sikkeleri üzerinde, diğer Küçük Asya şehirlerinden farklı olarak, Lysimachos sikkeleri İskenderinin tesirinde kalmış bir başı değil, muhtemelen Ptolemaios'ların nüfuzu altında, İskenderiye mektebine mensup bir İskender başının kopyesini koymuştur.

6 — APOLLONIA PISIDIAE (Uluborlu) :

Eski Apollonia Mordiaecum'un⁷⁵ M. s. III. yüzyılın başlarına tarihlendirebileceğimiz sikkeleri⁷⁶ üzerinde (Lev. IV, 6) Büyük İskender, Ktistes olarak gösterilmiştir.⁷⁷ Âlimlerin bu şehrin kuruluşu ve kurucuları hakkındaki fikirleri birbirinden ayrı olmakla beraber,⁷⁸ İskender tarafından kurulmadığı kat'idir, çünkü antik kaynaklarda buna dair bir kayıt mevcut değildir.⁷⁹ Binaenaleyh burada imâ edilmek istenen kurucu bizzat Büyük İskender olmayıp, kendisini ona benzeten, onu gerek şeklen gerekse yaptığı işler bakımından taklit eden bir Roma İmparatoru olsa gerektir. Bunlar arasında bu hususta en başta geleni Caracalla,⁸⁰ sonra da Sev. Alexander⁸¹ dir. Caracalla,

⁷⁴ K. Gebauer, ayn. esr. s. 44. K 23. M. Bieber, Portraits of Alex. the Great s. 391, fig. 47-48. M. Bieber, Hellenistic Sculpture, Fig. 334/35.

⁷⁵ Head, HN² 1911, S. 706. A. H. M. Jones, ayn. esr. s. 128.

⁷⁶ 1- Inv. Wadd. 3620. 2- von Aulock, inv. 950, 9. 3- BMC Lycia s. 202 lev. XXXIII 1. 4- Sylloge, Kopenhagen Nr. 95 (Hippophoros ile) 5- von Aulock, inv. 950, 95. 6- inv. Wadd. 3621. 7- Imhoof, KM II 364, 1, 8- Sylloge, Kopenhagen Nr. 96 (Apollon ile). 9- inv. Wadd. 3622. 10- Imhoof, KM II 364, 3. 11- BMC, s. 204, 9, 10 (Lycia ile Homonoia). 12- Imhoof, KM II, 364, 2. 13- Sylloge, Kopenhagen Nr. 102 (Perge ile Homonoia).

⁷⁷ İskender'in Ktistes gösterildiği diğer şehir, Phrygia'daki Otrus'tur: JHSt. VIII, s. 478 v. d. W. Ruge, RE XVIII, 2. s. 1884-1888 (Otrus).

⁷⁸ A. H. M. Jones, ayn. esr. s. 128: Seleukos Nikator tarafından kurulmuştur; Hirschfeld, RE II 1 (Apollonia) Nr. 21, s. 116: Pergamon tarafından kurulmuştur. Bu husustaki bütün malzeme ve buraya yerleştirilen kolonistler için: D. Magie, ayn. esr. II, s. 1315, not. 20.

⁷⁹ Th. Schreiber, ayn. esr., s. 185. "İskender kışı bu şehirde geçirmiş ve ona yeni adını vermiştir, şehir de bu sebepten sikkeleri üzerine onun başını koymuştur" der.

⁸⁰ A. Domaszewski, Geschichte der römischen Kaiser. Leipzig 1921, II s. 263. Dressel, ayn. esr., s. 41/42. M. Bieber, Portraits of Alex. the Great., s. 425.

⁸¹ M. Bieber, Portraits of Alex. the Great., s. 425.

yalnız İskender'in heykellerine bakarak onun meşhur bakışını, sola meyleden boynunu, alın kırıştırmasını taklit etmekle kalmamış,⁸² İmparatorluğun her tarafından topladığı İskender heykelleriyle Roma şehrini ve bilhassa Kapitol mâbetlerini süslemeye de gayret etmiştir.⁸³ İşte bu İmparator Part harbi için 214 senesi baharında Roma'dan ayrılarak Küçük Asya'ya gelince, kendisi ordusunun küçük bir kısmıyla İskender'in takip ettiği yolu, yani batı ve güney Anadolu'yu takiben Antiochia'ya inmiştir. Bu esnada bir çok şehri ziyaret etmiş, etmediklerinden de gelen elçi heyetlerini kabul ederek onlara imtiyazlar vermiş veya diğer yardımlarda bulunmuştur ki, bu münasebetle buralarda namına pek çok sikke basılmıştır (Bosch Kl. M. s. 47 ve not. 222). İşte bu esnada Apollonia'ya da bazı imtiyazlar vermiş, muhtemelen şehrin imarına yardım etmiş ve şehir de İmparatora olan şükranlarını bu esnada bastırıldığı sikkeler üzerinde onu ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΤΙCΤΗC olarak göstermekle ifade etmek istemiştir.⁸⁴ Aslan postu içinde gösterilmiş olan bu İskender başı, onu Küçük Asya sikkeleri üzerinde bu tarzda gösteren en son örnektir ve üslûbu, havası Makedonya eyaleti autonom sikkeleriyle,⁸⁵ biraz daha sonraya tarihlenen Kontorniyat'lar üzerinde aynı tipteki İskender başlarına benzemekte (krşl. Not: 5) ve muhakkak bir heykelin kopyası bulunmaktadır.

7 — ΑΙΓΕΑΙ (Ayaş): İskenderun körfezinin kuzeyinde, güney ve kuzeyden gelen büyük ticaret yollarının kavşak yeri olan Aigeai liman şehri, bilhassa Roma İmparatorluğu zamanında büyük bir gelişme göstermiştir.⁸⁶ Bu şehrin de sikkeleri üzerinde rastladığımız

⁸² İskender'i taklit edenlerden diğerleri: 1- Mithridates Eupator, G. Kleiner, Bildnis und Gestalt des Mithridates. Jb I, Bd. 68. 1953 ten ayrı basım, s. 78 v. d. 2- Pompeius: M. Gelzer, Pompeius, s. 59, 96 v. d. 134. krşl. G. Kleiner, ayn. esr. s. 77. 3- Pyrrhos ve Demetrios Poliorketes. M. Collignon, Geschichte der Griechischen Plastik II (1898), s. 464, not. 3.

⁸³ M. Bieber, Portraits of Alexander the Great, s. 425.

⁸⁴ Sev. Alexander Part seferi için 231 ilkbaharında Roma'dan hareket ettiği zaman, Anadolu'da o da Caracalla gibi, ordusunun bir kısmı ile Ionia, Karia, Phrygia, Pamphylia ve Cilicia yoluyla Suriye'ye inmiştir (Bosch, Kl. M. 52). Binaenaleyh Apollonia'nın mevzu bahis sikkelerinin bu zamanda basılmış olması da mümkündür.

⁸⁵ M. Bieber, Portraits of Alexander the Great, s. 420, fig. 85 ve 87 (Madalyon).

⁸⁶ Hill, BMC Lycaonia. Introd. CXII. Hirschfeld, RE I 1 (Aigeai) Nr. 6, süt. 945.

çeşitli İskender başları, bütün diğer Küçük Asya şehirleri sikkelerinde şimdiye kadar gördüklerimizden ayrı bir karakter taşımaktadırlar (Lev. IV, 7 a-c; Lev. V, 7 d-f). a, b, c, M. ö. I. yüzyılda basılmış bronz sikkeler üzerinde yer almıştır. a'da⁸⁷ İskender'e has olan alın, Anastole, yüzü çerçeveleyen saçlar mevcut olup, yalnız ensedekiler biraz kısa ve spiral tarzında işlenmişlerdir. Çıkıntılı burun, kalın ve hafif aralanmış dudaklar, kısa ve öne kıvrılmış çene. Başta kralî diya dem mevcut değildir ve bu haliyle en fazla M. ö. II yüzyıla tarihlenen Bergama başına benzer.⁸⁸ Bu baş ile Menderes Magnesia'sı İskender'i⁸⁹ ve M. ö. I. yüzyıla tarihlenen ve profili bizim sikke üzerindeki başa benzeyen Aesilas'ın Makedonya eyaletinde basılmış sikkeleri üzerindeki başta da aynı şekilde diya dem yoktur.⁹⁰

b ve c,⁹¹ a'dan ayrı bir başı gösterirler. Ve bunlar diya demleri, gür saçları ve bu saçların yüzü çerçeveleyiş tarzları ile Lysimachos sikkelerindeki İskender başı tipini hatırlatırlar: alından dümdüz aşağı inen burnu, sımsıkı kapalı ağız ve ufak çeneyi, Küçük Asya'nın muhtelif şehirlerinde basılmış Lysimachos sikkelerindeki İskender başlarında bulmak mümkündür⁹² (krşl. Lev. III; 1,2).

d, Hadrianus zamanına (117-138) ait büyük gümüş sikkeler üzerinde yer almış olup (Lev. V, 7 d),⁹³ Lysimachos tipinde bir İskender başının, Hadrian devri san'atına göre işlenmiş bir şeklidir. Enseye dökülen gür saçlar, alın üzerindeki Anastole mevcuttur. Yüzün sert ve haşin ifadesi, dudakları sıkıca kapayarak veya gözleri açarak değil, üst dudağın bittiği yerden aşağıya doğru çekilen bir hatla ifade edilmiştir.⁹⁴ Aynı ağız ifadesini haiz bir İskender başını, bugün Louvre'

⁸⁷ Imhoof-Blumer, KM II, s. 424, 3, 4. lev. XVI 8.

⁸⁸ K. Gebauer, ayn. esr. s. 56 K 47. M. Bieber, Hellenistic Sculpture, fig. 455. Fr. Winter, KIB 334,6.

⁸⁹ Th. Schreiber, ayn. esr., s. 179/180, lev. XIII 18, 19. Winter, KIB 335,6. K. Gebauer, ayn. esr. s. 59 K 49. M. Bieber, Portraits of Alexander the Great, fig. 65/66.

⁹⁰ Head, HN², 1911, s. 240/41, fig. 153. K. Gebauer, ayn. esr. s. 22/23. M. Bieber, Portraits of Alexander the Great, fig. 67 (M. ö. 93/92 senesinde).

⁹¹ b=Imhoof—Blumer, KM II, s. 425, Nr. 6, lev. XVI 9. c=Nr. 7, lev. XVI 10.

⁹² Meselá: H. Seyrig, Parion . . . , lev. XL.

⁹³ 1- Imhoof, Monn. Grecques. 1883, s. 248, Nr. 7=KM II, lev. XVI 18=Inv. Wadd. 4070. 2- Sylloge, Kopenhagen (Lycaonia . . .), Nr. 35, lev. 2 (hepsinde sene: $\Delta \Xi \rho = 164 = 117$).

⁹⁴ krşl. Th. Schreiber, ayn. esr. s. 185/86, Nr. 3, lev. XIII 10.

da muhafaza edilen porfirten yapılmış yine Hadrian devrine tarihlenen bir heykelde bulmaktayız.⁹⁵

e, f— İmparator Diadumenianus (217/18)'a ait sikkeler üzerinde tasvir edilmiş olarak bulduğumuz başlar (Lev. V, 7 e, f)⁹⁶ ise, Hadrian'dan yüz sene sonraki bir devrin san'atına göre yapılmış bir İskender'i karşımıza çıkarmaktadırlar. Diyadem, Anastole, enseye dökülen uzun saçlar, yukarıya kaldırılmış baş, sert bakışlar, kapalı ağız hepsi mevcut. Bilhassa f'de, ensede saçların uçuş şekli, Napoli'de Museo Nazionale'de, Herculenum'dan gelme bronz süvari İskender'in⁹⁷ saçlarına benzemekte ve bizde bu başın da şehrin her hangi bir yerine dikilmiş atlı bir İskender'e ait bir başın kopyesi olabileceği ihtibamı uyandırmaktadır.

Aigeai sikkeleri üzerinde bu kadar çok İskender başına raslamamızın sebebine gelince, buraya Selefkos'lar zamanında Makedonya askerlerinden müteşekkil bir garnizonun yerleştirilmiş olması ve hattâ şehrin de İmparatorluk devri sikkeleri üzerinde kendisinin Makedonyalıların ahfadı olduğu (MAKEΔONIKHC EYΓENOYC)⁹⁸ hâdisesiy-
le iftihar etmesinde aramız icap etse gerektir.⁹⁹

8 — ALEXANDREIA ad ISSUM (İskenderun): İskender'in doğuda kurduğu şehirlerin ilki olan ve M. ö. 333 tarihli Issos muharebesinden sonra, aynı isimli körfezde ve muharebe yerinin 16 mil güneyinde kurulmuş olan Alaxandreia,¹⁰⁰ Babil'den sahile ulaşan eski

⁹⁵ K. Gebauer, ayn. esr. s. 79, K 81. M. Bieber, Portraits of Alex. the Great., s. 424, fig. 74/75.

⁹⁶ Inv. Wadd. 4074, Lev. IX 19. Hill, BMC Lycaonia . . . s. 25, Nr. 29, Lev. IV 10 (İkisinde de senec: Δ Z C = 264 = 217/18).

⁹⁷ M. Bieber, Portraits of Alex. the Great., s. 383, fig. 22, 23-24. KIB s. 335, 1

⁹⁸ Hill, BMC Lycaonia . . . Introd. CXVIII, not. 7. Head, HN² 1911, s. 716.

⁹⁹ Hadrianus İmparator ilân edildiği zaman, Suriye'de idi. 117 senesi Ekim ayında Roma'ya hareket etmiş ve Cilicia'dan geçerken buradaki şehirler ilk defa bu münasebetle onun portresiyle sikke basmışlardır. Aigeai'da bu esnada bastırıldığı tetradrahmiler üzerine Grek kültürüne âşık olan bu İmparatorla İskender'in başını koymuştur. İmp. Macrinus 217 nisanı 11'de (Bosch, Kl. M. s. 49) İmp. ilân edilince, oğlu Diadumenianus'u da Caesar yapmış ve kendine "Severus", oğluna da "Antoninus" adını vererek, ailesini Sept. Severus ailesine bağlamıştır (Domaszewski, Geschincte der röm. Kaiser II, s. 270/71) ve bu esnada Küçük Asya'da bunlar namına ilk sikkeler basılmıştır. Aigeai'lıların, kendisini Büyük İskender'e benzeten (Caracalla) bir İmp. ile bir tutulan Diadumenianus ile İskender'in başını aynı sikke üzerinde bu maksatla birleştirmiş olmaları ihtimal dışında olmasa gerektir.

ticaret yolunun Terminus'u bulunan Myriandros adlı liman şehrinin yerini almıştır.¹⁰¹ Binaenaleyh kurucusu İskender olan bir şehrin sikkeleri üzerinde onun portrelerini bulmamız gayet tabiidir.¹⁰² Şehrin çok az ve en eskileri Suriye kralı Antiochos IV (175-164) zamanına ait olan sikkeleri üzerinde, İskender'e ancak iki defa ve iki şekilde rashyoruz; a-M. ö. I. yüz yılda, aslan postu içinde ve genç Herakles tipinde¹⁰³ (Lev. V 8 a). b-M. s. 1. yüzyıla ve İmparator Claudius zamanına (sene 43/44) ait sikkeler üzerinde sağa doğru, di-yademli ve omuzda elbiselerinin ucu farkedilen bir büst¹⁰⁴ şeklindedir (Lev. V, 8 b).

a- Şehir İskender'in krali darphanesi olduğuna ve bu tipte tetradrahmi basmaya alışık bulunduğuna göre, artık bu sikkelerin basılmadığı bir devirde bu an'nenin devam etmesi ve İskender'in bu tipte bir başının sikkeler üzerine konulmuş olması gayet tabiidir. Bu portreyi İskender lâhti üzerindeki atlı İskender'in aslan postu içindeki başı ile yanyana koyduğumuzda¹⁰⁵ ikisinin de aynı şahsı gösterdiği açık olarak görülür.

b- Bu başın hususiyetlerine gelince, alın kısa, burun uzun, dudaklar ince ve kapalı, çene sivri ve öne kıvrılmıştır. Anastole burada mübalâgalı bir şekilde öne ve yukarıya kaldırılmış, gür ense saçları ise¹⁰⁶, Aigeai'nin f'de olduğu gibi, İskender sağa doğru gitmekte

¹⁰⁰ Benzinger, RE I 1 (Alexandria ad Issum), Nr. 15, süt. 1395. Berve, ayn. esr. I s. 291. Hill, BMC Lycaonia ... Introd. CXXVIII. D. Magie, ayn. esr. s. 1152, 36.

¹⁰¹ Ch. Seltman, Greek coins. 1955. s. 209. E. T. Newell, Myriandros, Alexandria kat Isson, American Numismatic Society, New-York 1920, s. 25.

¹⁰² Şehir 333'ten itibaren İskender darphanesi olmuş ve İskender tetradrahimleri basmaya başlamıştır: Ch. Seltman, Greek coins, s. 209, lev. XLVIII 11. E. T. Newell, Myriandros ... s. 29 v. d.

¹⁰³ İstanbul, Coll. von Aulock, Inv. 1056/215. Inv. Wadd. 4092, 4093, lev. IX 23; Sylloge, Kopenhagen (Syria cities) 380. 381, lev. 10; BMC Cilicia ... s. 29, Nr. 2-4, lev. V 7. Imhoof-Blumer, KM II, s. 429, 2-4, lev. XVI 21 (hepsi bronz).

¹⁰⁴ Inv. Wadd. 4094, lev. IX 24; Sylloge, Kopenhagen (Syria cities) No: 382, lev. 10 Imhoof — Blumer, KM II, s. 430, 516 (hepsi bronz).

¹⁰⁵ Winter, KIB 335, 4. M. Bieber, Portraits of Alexander The Great. fig. 31. fig. 32 (Sidon sikkesi) ile de karşılaştır.

¹⁰⁶ Bu başın Kommagene kralı Antiochos IV ü gösterip göstermeyeceği hakkındaki mütalâalar için: Hill, BMC Lycaonia ... Introd. s. CXXIX. Imhoof, KMII, s. 430. Bu kralın portresi ile karşılaştırıldığı zaman, hakikaten hiç benzemediği görülür.

olan bir atın üzerinde imiş gibi, arkaya doğru uçmaktadır. Profili, alın saçı için Roma'da, Kapitol Müzesindeki İskender başı ile¹⁰⁷ karşılaştırabilir ve netice olarak, bunun da bu şehirde her hangi bir meydanı süsleyen bir süvari İskender başının kopyesi olabileceği ihtimalini ileriye sürebiliriz.

9 — H Y D A S P E S M e y d a n m u h a r e b e s i : Etüdümü-zü nihayet, Büyük İskender'in Asya seferinin son merhalesini teşkil eden Hint seferine ait bir muharebe sahnesi ile kapatıyoruz. Bu efsanevi kıt'ada İskender, bütün sefer boyunca yaptığı muharebelerin dördüncüsünü, M. ö. 326 senesinde Hydaspes (bugünkü Celum) nehri kenarında Hint krallarından Poros ile yapmış, bu muharebeye 200 harb fili ile iştirak eden Hint kralı ise, harbi bizzat kendisi, fil üzerinde (Lev. II A) idare etmiştir. İskender her zaman olduğu gibi Buchephalos'u üzerinde ve süvari alaylarının başındadır. Uzun zaman kahramanca döğüşen ve bütün harekâtı İskender tarafından takip edilen Poros, nihayet sağ omuzundan aldığı bir yara neticesinde düşman eline düşmemek için, geri hatlara çekilmeye karar vermiştir. Arrian (V. XVIII 9-11) ve Curt. Rufus (VIII 14, 33) tan öğrendiğimize göre, bunu farkeden İskender, kralı takibe karar vermiştir. İşte burada sikke üzerinde, muharebenin en canlı bir anı olan bu sahne tasvir edilmiştir.

Sikkelerin arka yüzünde İskender, cepheden ayakta, zırhlı, arkasında boynundan bağlanmış mantosu, başında Granikos muharebesinde giydiği ve üzerinde uzun iki beyaz tüyü bulunan miğferi¹⁰⁸ ile birleştirilmiş Pers kralları serpuşu, belinde kılıç, sağ elinde şimşek demeti, solu ile asâsına dayanmış olarak tasvir edilmiş ve bütün bu sembollerle onun bu esnadaki siyasî durumu tebarüz ettirilmiştir¹⁰⁹.

İskender'in Hint seferinden sonra, Babile döndüğü zaman orada bu seferi hatırlatmak maksadıyla basılmış ve mühim şahsiyetlere dağıtılmış olan bu dekadrahmilerden şimdiye kadar ele geçmiş iki parçanın ikisi de Londra'da British Museum'dadır¹¹⁰.

¹⁰⁷ M. Bieber, Portraits of Alexander the Great. s. 422/23, figs. 70-71.

¹⁰⁸ Plut. XVI 4.

¹⁰⁹ Krş. Ch. Seltman, Greek coins, s. 214.

¹¹⁰ Numismatic chronicle serie V 7 (1927), s. 204, 58, lev. XI, krşl. G. F. Hill, BM. Quarterly 1927 I, s. 36, lev. XVIII.

LEVHALARIN İZAHİ

LEVHA II

- 1 — SMYRNA. İstanbul, v. Aulock. Sylloge, Deutschland. 2231 (Philippus Arabs) AE. 34,5 ↓ 21,15 gr. CMYPNAION. Γ. NEQ. EΠI. CAT EΠI KTHTOV.
- 2 — SAGALASSOS. BMC 50, Lev. XXXVIII 11 (Claudius II. Gothicus) AE. 17, 76 gr. Londra. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟC CΑΓΑΛΑCCEΩΝ.
- A — BABYLON. Ch. Seltman, Greek Coins 1955. Lev. XLIX, 6 AR. 10 drah. 39, 62 gr. Londra. Ξ
- 3 — KALCHEDON. a : Cat. Coll. de Luynes III S. 7,2413 lev. XCI. AR. tetradr. 16,67 gr. Paris.
b : İstanbul, v. Aulock. Sylloge, Deutschland 489. AR drah. 4 gr.

LEVHA III

- 4 — NIKAIΑ. a : RG 191 Lev. LXXI 21 (M. Aurelius) AE 18. Vatican ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ ΝΙΚΑΙΕΙC
b : RG 289 Lev. LXXIV 27 (Commodus) AE 18. Paris. ΝΙΚΑΙΕΩΝ
c : RG287 Lev. LXXIV 25 (Commodus) AE 18. Imhoof Coll. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ ΝΙΚΑΙΕΙC
d : RG 290 Lev. LXXIV 28 (Commodus) AE 16. Viyana. ΝΙΚΑΙΕΩΝ
e : Sylloge, Deutschland 627 (Sev. Alexander) AE 8.55. ΝΙΚΑΙΕΩΝ
f : RG 288 Lev. LXXIV 26 (Commodus) AE 17 Paris ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ ΝΙΚΑΙΕΙC.
g : RG 291 Lev. LXXIV 29 (Commodus) AE 11 Paris ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ ΝΙΚΑΙΕΙC

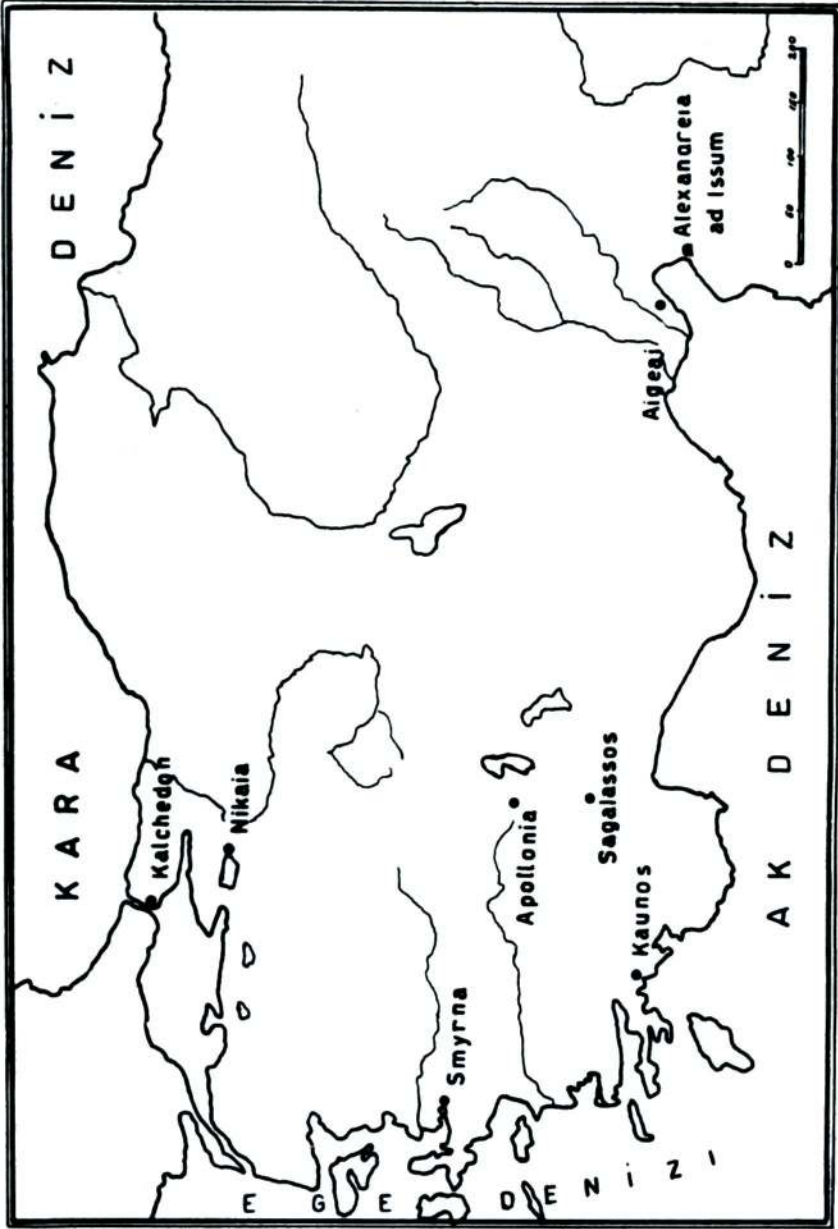
* Sikkelerin, lev. IV 7b, hariç, hepsi büyütülmüştür.

LEVHA IV

- 5 — KAUNOS. a : BMG Caria 11 Lev. XII 4. (M. Ö. 309-189)
AR Londra.
- b : BMC Caria 12 Lev. XII 5 („)
AE Londra.
- 6 — APOLLONIA PISIDIAE. Sylloge, Kopenhagen. 102. (M. S. 3.
asır başı) Kopenhag. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΚΤΙCΤ ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ.
- 7 — ΑΙΓΕΑΙ a : Imhoof, KM II 424,3 Lev. XVI 8 (M. Ö.
1. yüzyıl) AE 20.6,90 gr. Imhoof Coll.
- b : Imhoof, KM II 425,6. Lev. XVI 9 (M. Ö.
1. yüzyıl) AE 20.4,30 gr. Imhoof Coll.
- c : Imhoof, KM II 425,7 Lev. XVI 7) M. Ö.
1. yüzyıl) AE 18. Londra (Brit. Mus.)

LEVHA V

- ΑΙΓΕΑΙ. d : Imhoof, Monn. Grecques 348, 7. KM II lev.
XVI 18 (Hadrianus) AR 23, 10,40 gr. Imhoof
Coll. (?) ΑΙΓΕΑΙΩΝ - ΕΤΟVC ΔΞΡ
- e : BMC Lycaonia . . 25,29 Lev. IV 10 (Diadu-
menianus) AE Londra. ΜΑΚΡΙΝΟV.
ΠΟ. Μ. ΕVΓ. ΠΙ[Θ] ΑΙΓΕΩΝ) Sene : AZC
=264= 217/18.
- f : Inv. Wadd. 4074 Lev. IX 19 (Diadumenianus.
217/18). AE 28 Paris.
- 8 — ΑΛΕΧΑΝΔΡΕΙΑ ΑΔ ΙSSUM. a : Inv. Wadd. 4092. Lev. IX 23.
(M. Ö. 1. asır)
- b : Inv. Wadd. 4094 Lev. IX 24
(Claudius I. zamanı)
AE 25. Paris.



Sikkeleri üzerinde İskender tasviri bulunan şehirler.



1



2



A



3a



567





5a



5b



6



7a



7c



7b



7d



7e



7f



8a



8b